

ŁUKASZ MALINOWSKI

MAŁY PRZEWODNIK PO HISTORII POLSKI

15. UPADEK PAŃSTWA

To prawda, że popełniliśmy kilka błędów, ale przynajmniej nie upadliśmy bez walki! Polacy dzielnie bronili kraju przed sąsiednimi mocarstwami, mimo iż walka była nierówna. Jaś wam o niej opowie.

Oświecenie

Pierwszy rozbiór Polski był szokiem. Szlachta w końcu uświadomiła sobie, że państwo potrzebuje zmian, aby przetrwać. Przeprowadzono więc kilka, tak długo wyczekiwanych reform. Sejm powołał Radę Nieustającą, czyli taki gabinet ministrów (jak nasz rząd), który miał pomagać królowi w rządzeniu. Powstała **Komisja Edukacji Narodowej** i wzięła się za usprawnienie polskiego szkolnictwa. Władca skupił się głównie na kulturze. Został mecenasem sztuki (to znaczy, że wspierał artystów). Czasem, gdy wpadniemy na jakiś świetny pomysł, mówimy „oświeciło mnie!”. Możecie to skojarzyć właśnie z okresem historycznym zwanym **oświeceniem**, często określanym też jako „wiek rozumu”, albo „wiek filozofów”. Ludzie wtedy bardzo skupiali się na nauce i wierzyli, że rozum jest dla człowieka najważniejszy i to nim każdy powinien się kierować w swym życiu. Wszyscy w zachodniej Europie byli bardzo tym oświeceniem zauroczeni i Polska też dołączyła do tego oświeconego grona. A wracając do naszych spraw. Za panowania Stanisława Augusta Poniatowskiego bardzo rozwinął się też teatr. Sławę zdobyło wielu pisarzy i poetów, między innymi **Ignacy Krasicki**, którego bajki do dziś czyta się dzieciom na dobranoc.

Konstytucja 3 Maja

Aby uratować Rzeczpospolitą, należało jednak przede wszystkim zreformować ustrój państwa. Za to zadanie wzięli się młodzi, dobrze wykształceni szlachcice. W 1788 roku zebrał się sejm i posłowie przystąpili do pracy. Szybko postanowiono, że sejm stanie się ciałem stałym i nie

Jan Matejko, Konstytucja 3 Maja 1791 roku. Fot. Wikimedia Commons, licencja public domain

będzie, tak jak do tej pory, zwoływany tylko od czasu do czasu. Zaczęto opracowywać **konstytucję**, czyli ustawę rządową, która miała stać się podstawą nowego ustroju. Do jej uchwalenie doszło **3 maja 1791** roku. Była to druga na świecie (pierwsza była konstytucja w Stanach Zjednoczonych) i pierwsza w Europie konstytucja! Byliśmy więc liderami w przemianach demokratycznych.

Polska stawiała się **monarchią konstytucyjną**. Wprowadzono **trójpodział władzy**. Władzę ustawodawczą pełnił sejm, najważniejszy organ w państwie, który uchwalał nowe prawa. Zniesiono liberum veto, a decydowała wola większości posłów, wyrażana podczas głosowań. Władza wykonawcza należała do króla i rządu zwanego Strażą Praw. To oni dbali o wykonywanie postanowień sejmu i wprowadzanie ustaw w życie. Władza sądownicza znalazła się w rękach niezależnych sędziów.

Konfederacja targowicka

Było naprawdę blisko. Wady naszego ustroju zostały naprawione i gdybyśmy tylko mieli odrobinę więcej czasu, Polska znów odrodziłaby się jako silne państwo. Niestety, sąsiedzi nie pozwolili nam na zmiany. Również

bogaci magnaci i niektórzy szlachcice nie byli zadowoleni z odebrania im części przywilejów i sami poprosili Rosję o interwencję zbrojną. W 1792 roku w **Targowicy** buntownicy zawiązali konfederację wymierzoną w reformatorów. Domagali się wycofania Konstytucji 3 Maja. Po dziś dzień Targowica jest symbolem zdrady. Armia rosyjska chętnie wsparła buntowników i rozpoczęła się wojna w obronie konstytucji. Początkowo nasza armia odnosiła sukcesy i potrafiliśmy pobić najeźdźców w bitwie pod Zieleńcami. Niestety długo nie mogliśmy opierać się liczniejszym oddziałom wroga. W końcu nawet król został zmuszony przyłączyć się do konfederatów, a odważni reformatorzy ustąpili bądź wyjechali z kraju.

Monarchia konstytucyjna – ustrój państwa, na którego czele stoi król, ale jego władza ograniczona jest zapisami w konstytucji i musi on współpracować z organami ustawodawczymi, np. z sejmem i posłami będącymi przedstawicielami narodu.

Konstytucja 3 maja 1791 roku – obowiązywała przez rok, została unieważniona na skutek przegranej wojny polsko-rosyjskiej. Wzorowana była na konstytucji Stanów Zjednoczonych. Była pierwszą konstytucją z trójpodziałem władzy w Europie.

Drugi rozbiór Polski

Zmiany ustrojowe zostały cofnięte i co gorsze w 1793 roku Rosja porozumiała się z Prusami w sprawie **drugiego rozbioru Polski**. Rosja zajęła olbrzymie obszary Białorusi i Ukrainy. Prusy przyłączyły do siebie Wielkopolskę, Kujawy, Gdańsk, Toruń a nawet część Mazowsza. Okrojona Rzeczpospolita została oddana na łaskę Rosji. Od tej pory rządził w niej nie król, czy sejm, ale rosyjski ambasador.

Insurekcja kościuszkowska

Polacy nie myśleli się jednak poddać! Nadal marzyli o wolnym i silnym państwie. Potajemnie zaczęli przygotowywać powstanie. To ostatecznie wybuchło w 1794 roku a na jego czele stanął generał **Tadeusz Kościuszko**. Już w pierwszej bitwie, pod Racławicami, odnieśliśmy zwycięstwo. Pol-

skie miasta, w tym Warszawa, zaczęły się oswobadzać i oddziały rosyjskie zostały zmuszone do odwrotu. Znow Rosja zaczęła jednak współdziałać z Prusami i ich wojska przeszły do ataku. Warszawa została oblężona. W bitwie pod Maciejowicami powstańcy zostali rozbici, a nasz wódz został ranny i wzięty do niewoli. To przypieczętowało koniec powstania.

Franciszek Smuglewicz, Przysięga Kościuszki na rynku krakowskim 24 marca 1794. Fot. Wikimedia Commons, licencja public domain

Trzeci rozbiór – upadek Rzeczypospolitej

Klęska na polu walki oznaczała też całkowitą likwidację państwa. W 1795 roku mocarstwa porozumiały się w sprawie **trzeciego rozbioru Polski**. Rosja zatrzymała dla siebie Kurlandię, wschodnią Litwę, Wołyń oraz resztę ziem białoruskich. Prusy przygarnęły resztę Mazowsza, wraz z Warszawą, a także zachodnią Litwę. Nasze południowe ziemie stały się łupem Austrii. Państwo polskie przestało istnieć, ale Polacy nigdy się z tym nie pogodzili. Rozpoczął się długoletni okres walk o odrodzenie Rzeczypospolitej.

CZY WIESZ, ŻE...

- W ciągu 8 miesięcy powstania kościuszkowskiego do walki zmobilizowano 150 tysięcy osób. W ramach kary po przegranej powstaniu 20 tysięcy ludzi zostało zesłanych na Sybir. Ich ziemie i dobra skonfiskowano i rozdano generałom rosyjskim.
- Panorama Racławicka to słynny obraz znajdujący się w oddziale Muzeum Narodowego we Wrocławiu. Obraz przedstawia bitwę pod Racławicami z 1794 roku, która odbyła się w ramach insurekcji kościuszkowskiej. Bitwą dowodził Tadeusz Kościuszko.
- Tadeusz Kościuszko jest także bohaterem narodowym w Stanach Zjednoczonych, gdyż wstąpił się w walce o niepodległość tego kraju.

DAWNIEJ TO BYŁO

SENAT
RZECZYPOSPOLITEJ
POLSKIEJ

Stowarzyszenie
„Wspólnota Polska”

CENTRUM DOSKONALENIA
NAUCZYCIELI
EDUKACYJNEGO, WARSZAWA POLSKA

MUZEUM
POCZĄTKÓW
PAŃSTWA
POLSKIEGO
W GNIEZNE